

УДК 338.22.021.4

DOI [https://doi.org/10.15589/znп2025.1\(499\).23](https://doi.org/10.15589/znп2025.1(499).23)**ORGANIC PRODUCTION AS A PRIORITY DIRECTION
FOR THE DEVELOPMENT OF DOMESTIC AGRIBUSINESS****ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ
РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО АГРОБІЗНЕСУ****Marina S. Kotsenko**

Marina.kotcenko@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9770-1510

М. С. Коценко,

Phd, доктор філософії з економіки,

старший викладач

*Polissia National University, Zhytomyr**Поліський національний університет, м. Житомир*

Abstract. Organic farming is becoming more and more popular among agricultural producers every year. It is one of the ways to ensure food security of the state and compliance with the principles of sustainable development, which is an integral part of the modern world economy and economy. The purpose of the conducted research is to determine the essence of organic production, its importance for modern business and to provide recommendations to domestic agricultural producers regarding the transition from traditional to organic farming. To achieve the goal, general scientific and special methods were used, in particular, the monograph method during the analysis of literary sources, statistical methods of evaluation and analysis of the current state of organic farming; when forming and writing conclusions – the method of generalization. The conducted research shows that organic production in Ukraine is developing and has all the prerequisites and prospects for further expansion of production and the number of certified organic agricultural lands. In particular, data on the export of domestic organic products to EU countries indicate the demand for Ukrainian raw materials on the international market. Taking into account the obtained results, the main competitive advantages of organic products were singled out, including: product quality, environmental friendliness of packaging, reduction of production costs due to the ban on the use of toxic chemicals, compliance with international standards and sustainable development goals. The formation of these advantages will ensure the strengthening of the competitiveness of domestic manufacturers on the domestic and international markets. The scientific novelty of the obtained results lies in the determination of the main competitive advantages of organic products and the provision of practical recommendations for the transition to organic farming of modern agricultural producers. The scientific novelty of the obtained results lies in the determination of the main competitive advantages of organic products and the provision of practical recommendations for the transition to organic farming of modern agricultural producers. The results obtained during the research can be used as a road map for representatives of agribusiness for the future transition from traditional agriculture to organic, and already existing – for the development and expansion of production.

Key words: organic production; business; agribusiness; competitive advantages; competition.

Анотація. Органічне землеробство стає щороку все популярнішим серед виробників сільськогосподарської продукції. Воно є одним із способів забезпечення продовольчої безпеки держави та дотримання принципів сталого розвитку, що є невід'ємною складовою сучасного світового господарства та економіки. Метою проведеного дослідження є визначення сутності органічного виробництва, його значення для сучасного ведення бізнесу та надання рекомендацій вітчизняним агровиробникам щодо переходу від традиційного до органічного землеробства. Для досягнення поставленої мети було використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема метод монографії під час аналізу літературних джерел, статистичні методи для оцінки та аналізу сучасного стану органічного землеробства; при формуванні та написанні висновків – метод узагальнення. Проведене дослідження свідчить про те, що в Україні органічне виробництво розвивається та має усі передумови та перспективи до подальшого розширення виробництва та кількості сертифікованих органічних сільськогосподарських угідь. Зокрема, дані щодо експорту вітчизняної органічної продукції в країни ЄС вказують на затребуваність української сировини на міжнародному ринку. Враховуючи отримані результати, було виокремлено основні конкурентні переваги органічної продукції, серед яких: якість продукції, екологічність упаковки, зменшення витрат на виробництво за рахунок заборони використання отрутохімікатів, відповідність міжнародним стандартам та цілям сталого розвитку. Формування вказаних переваг забезпечить зміцнення конкуренто-

спроможності вітчизняних виробників на вітчизняному та міжнародному ринках. Наукова новизна отриманих результатів полягає у визначенні основних конкурентних переваг органічної продукції та надані практичних рекомендацій щодо переходу на органічне землеробство сучасних сільськогосподарських виробників. Отримані у ході дослідження результати можуть бути застосовані, як дорожня карта для представників агробізнесу для майбутнього переходу від традиційного сільського господарства та органічного, а уже існуючі – для розвитку та розширення виробництва.

Ключові слова: органічне виробництво; бізнес; агробізнес; конкурентні переваги; конкуренція.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Україна є однією з найпотужніших та найперспективніших аграрних країн Європи, а галузь сільського господарства важливою складовою економіки держави. З розвитком зовнішньоекономічних торговельних зв'язків вітчизняні агровиробники змушені відповідати вимогам ринку та адаптуватися до потреб споживача. Одним із напрямів сільського господарства, який розвивається в країнах ЄС та світу є органічне землеробство. Органічне землеробство – це виробництво продуктів продовольства під час якого не використовуються шкідливі речовини, штучно створені сорти насіння, ГМО, отрутохімікати. Весь процес виробництва органічних продуктів від вибору землі до пакування та зберігання потребує сертифікації. За даними Науково-дослідного інституту органічного землеробства, виробництво органічної продукції зростає по всьому світу. Зростає, також, попит на екологічно чисті продукти харчування, здоровий спосіб життя та турботу про навколишнє середовище. Враховуючи вище зазначене актуальним стає пошук шляхів переходу вітчизняних агровиробників на органічне землеробство.

ВІДОКРЕМЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Протягом тривалого періоду органічне виробництво займало менше 1% від усього сільського господарства. Значна частина наукових праць що стосуються органічного виробництва присвячено аналізу сучасного стану, визначення тенденцій ринку, вивчення досвіду країн ЄС у розвитку органічного виробництва. З розвитком даного напрямку сільського господарства потребує детального вивчення методів та способів переходу вітчизняних аграріїв на органічне виробництво, сформувати конкурентоспроможність органічної продукції на світовому ринку та її популяризації серед українського споживача.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є визначення сутності органічного виробництва, його місця у розвитку сучасного вітчизняного агробізнесу та надання рекомендацій щодо особливостей переходу від традиційного сільського господарства до органічного.

МЕТОДИ, ОБ'ЄКТ ТА ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У ході дослідження було використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема, монографічний метод; метод аналізу та синтезу; статичний метод; метод узагальнення.

Предметом дослідження виступають теоретичні та практичні аспекти органічного виробництва та питання формування конкурентоспроможності. **Об'єкт дослідження:** вітчизняні агровиробники органічної продукції.

ОСНОВНИЙ МАТЕРІАЛ

Однією з провідних галузей вітчизняної економіки є сільське господарство протягом останніх років ведення якого є не лише забезпеченням продовольством населення, а й прибутковим та перспективним напрямом бізнесу. У науковій літературі поняття «агробізнес» визначають, як «сектор ринкової економіки країни, який включає виробництво, переробку, зберігання та торгівлю продукції сільськогосподарського виробника» [1]. Завдяки проведених реформ останніх років сільське господарство розвивається, сектор якого складається із дрібних фермерських господарств, великих підприємств та інших видів здійснення підприємницької діяльності.

З виходом вітчизняних аграріїв на світовий ринок та європейського вектору розвитку державної політики, для сучасних підприємців актуальним стає перехід на органічне землеробство. Органічне землеробство – це повністю сертифіковане ведення сільського господарства, під час якого заборонено використовувати будь-які домішки та ортутохімікати. Основними принципами органічного землеробства є відновлення ґрунтів, бережне ставлення до тварин та природи, збереження водних ресурсів та гармонія з природою [6]. Органічне виробництво – це процес виробництва екологічно чистих продуктів продовольства, під час якого заборонено використання генномодифікованих сортів насіння, домішок та отрутохімікатів, а весь процес від вибору земельної ділянки до пакування та зберігання потребує сертифікації.

В Україні органічне виробництво починає поступово розвивається з 1990-х років, а саме у 1994 р. було зареєстровано організацію, яка популяризує органічне землеробство та сприяє поширенню інформації про принципи сталого розвитку. Дана організація – «Інформаційний центр «Зелене досьє» став осередком інформації про екологічне та соціальне значення переходу агровиробників на засади органічного землеробства. Офіційне перше агропідприємство ПП «Агроекологія», з діяльності якого розпочався розвиток органічного виробництва та переходу на нього вітчизняних сільських господарств.

Варто зазначити, що до недавнього часу сертифікацію органічного виробництва проводили виключно іноземні органи сертифікації, і лише у 2007 році офіційно було акредитовано та зареєстровано вітчизняний орган сертифікації «Органік Стандарт», який включено у перелік світових органів сертифікації органічного виробництва сертифікат якого визнано у Швейцарії, Канаді та країнах Європейського Союзу [9].

Сьогодні, за даними Органік Стандарт в Україні зареєстровано та сертифіковано 649 операторів органічного ринку, які спеціалізуються на тваринництві, рослинництві, переробці органічної сировини, вирощуванні аквакультур, виробництві органічних добрив та насіння, виробництво меду. Найбільше територіально органічних виробників у Київській (138), Житомирській (34) та Вінницькій (28) областях, найменше – у Луганській та Донецькій. Загальна площа сертифікованих сільськогосподарських земель, які є придатними для виробництва органічної продукції та розведення тварин складає 263 тис. га. [9].

Одним із основних напрямів органічного виробництва в Україні – це експорт органічної сировини до країн Європейського Союзу, США, Канади, країн Близького сходу. За даними Офісу з розвитку підприємництва та експорту, за 2023 рік було експортовано 173,7 тис. тонн органічної продукції до країн ЄС. Лідери з експорту сировина – 148,9 тис. тонн, свіжі продукти – 21,1 тис. тонн та продукти переробки – 3 тис. тонн. [10]. Дані щодо експорту органічної продукції України до країн ЄС за 2023 р. наведено на рис. 1.

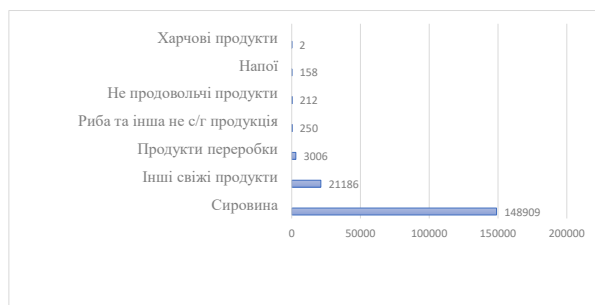

Рис. 1. Експорт української органічної продукції до країн ЄС

Джерело: сформовано автором на основі [10]

Найбільше за 2023 рік було експортовано до Нідерландів, Австрії та Німеччини. Серед груп товарів лідерами є зернові (окрім пшениці), соєві боби, свіжі фрукти окрім тропічних та олії. Аналіз експорту до країн ЄС за 2023 рік у розрізі категорій наведено у табл. 1.

Проведений аналіз експорту органічної української продукції вказує на перспективи розширення ринків збуту та розвитку органічного землеробства в Україні. Тому, актуальним є питання визначення конкурентних переваг та способів забезпечення слід

Таблиця 1. Експорт органічної продукції у розрізі категорій, 2023 р., тонн

№ з/п	Група товарів	Обсяг
1	Зернові (окрім пшениці)	66312
2	Соєві боби	39119
3	Фрукти свіжі, окрім тропічних	17167
4	Насіння олійних культур	14134
5	Пшениця	11006
6	Рослинні олії	3961
7	Фруктові соки	2998
8	Борошно	2677
9	Тропічні фрукти	2070
10	Овочі свіжі	1211
11	Яйця і мед	641
12	Риба	214
13	Свіже молоко	24
14	Сир	7

Джерело: сформовано автором на основі: [10].

розглядати з позиції основного конкурента, а саме виробник аналогічної традиційної сільськогосподарської продукції та виробник органічної продукції. Основними конкурентними перевагами органічної продукції у системі «виробник органічної продукції – виробник традиційної продукції» є:

- якість органічної продукції та її безпечність для споживача;
- безпечність виробництва для навколишнього середовища;
- зменшення витрат на використання хімікатів та інших домішок;
- екологічне пакування;
- покращені органолептичні показники для споживачів;
- відповідність міжнародним стандартам;
- екологічність та забезпечення сталого розвитку.

Конкурентними перевагами органічної продукції, коли основний конкурент – виробник аналогічної органічної продукції виступають:

- додаткова сертифікація продукції;
- зниження витрат на виробництво;
- підвищення урожайності продукції;
- гнучкість до змін у споживчих потребах.

Формуючи вказані конкурентні переваги вітчизняні виробники органічної продукції зможуть забезпечити власну конкурентоспроможність, розвиток виробництва, популяризувати органічне землеробство, розширити канали збуту та зайняти свою нішу на міжнародній арені органічних операторів ринку.

Разом із перевагами та перспективами для вітчизняних аграріїв існує ряд перешкод для переходу та розвитку органічного землеробства. Серед них можна виділити наступні:

- недосконалість існуючого законодавства у сфері органічного виробництва, зокрема, у частині їх відповідності до міжнародних Регламентів;

- низька обізнаність населення щодо якості органічної продукції та її значення у забезпеченні здоров'я та збереження планети;
- низька купівельна спроможність українських споживачів, яка спричинена економічними кризами останніх років та військовими діями на території держави;
- військові дії на території України, що призвело до небезпеки ведення сільського господарства через мінування сільськогосподарських угідь та наближеність до фронту;
- частина виробників, які діяли до 2022 року змушені були покинути свої господарства через окупацію;
- висока ціна на сертифікацію.

Враховуючи вказані перешкоди та майбутні перспективи, пропонуємо наступні шляхи переходу на органічне землеробство та розвитку органічного агробізнесу. При переході на органічне землеробство передусім необхідно визначитися із ринком, на який буде спрямовано збут продукції, зокрема міжнародний чи вітчизняний. У разі міжнародного спрямування виробники повинні врахувати особливості органічного законодавства тієї країни, з якою планує працювати виробник; дослідити кон'юнктуру ринку та споживчі вподобання. Учасниками забезпечення ринку локального органічного ринку мають бути оператори, органи сертифікації (іноземні та національні) та споживачі. Важливу роль відіграють органи місцевого самоврядування та громадські організації, які здатні кожен на своєму рівні розвивати та популяризувати органічну продукцію. Для розвитку бренду та забезпечення позитивного іміджу виробників місцевої органічної продукції можна також залучати

науково-дослідні установи, до прикладу університети чи технікуми регіонального рівня, в яких можуть проводитися дослідження органічної продукції, а виробники у такій співпраці можуть надавати дані для проведення дослідів. Тут слід зазначити, що дуже важлива органічна освіта, яка може проявлятися в різних варіантах і для різної аудиторії, від шкіл до університетів та закладів підвищення кваліфікації.

ОБГОВОРЕННЯ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Проведене дослідження свідчить про те, що органічне землеробство є перспективним напрямом вітчизняного агробізнесу, оскільки без впровадження екологічних технологій та дотримання цілей сталого розвитку, вітчизняна економіка не може бути частиною світового господарства. Значення органічного виробництва для розвитку економіки розглянуто рядом вчених [2, 4, 4], що підтверджує актуальність роботи. Фактори актуалізації органічного землеробства в Україні [7] та основні виклики для агровиробників [8], свідчать про подальший пошук шляхів розвитку органічного виробництва та способів забезпечення конкурентоспроможності органічної продукції.

ВИСНОВКИ

Враховуючи переваги органічного землеробства та перспективи для вітчизняного агровиробників, можемо стверджувати, що органічне виробництво є одним із найперспективніших напрямів сучасного агробізнесу. Використовуючи та розвиваючи власні конкурентні переваги, вітчизняні аграрії зможуть не лише забезпечити українських споживачів якісними продуктами продовольства, а й зможуть скласти конкуренцію на світовому ринку.

REFERENCES

- [1] Ahrobiznes. Velyka ukrainska entsyklopediia. [Agribusiness. Great Ukrainian encyclopedia.] Retrieved from: <https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81>.
- [2] Boiko, L., & Boiko, V. (2023). Suchasnyi stan ahrobiznesu v Ukraini ta yoho revitalizatsiia u pislivoienniy period. [The current state of agribusiness in Ukraine and its revitalization in the post-war period]. *Taurian Scientific Bulletin. Tavriyskyi naukovyi visnyk. Seriya: Ekonomika*, no 16. pp. 55–61. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.7>.
- [3] Kyfiak, V. (2024). Kontseptualni pidkhody doslidzhennia struktury systemy ahrobiznesu. [Conceptual approaches to the study of the structure of the agribusiness system]. *Ekonomika ta suspilstvo*. No 66. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-23>.
- [4] Kotsenko, M., Tkachuk, V., Kilnitska, O., Lysytsia, N., & Shaposhnikova, I. (2023). Rozrobka konkurentnoi stratchii pidpriemstva orhanichnoho vyrobnytstva na osnovi dyskrymantnoho analizu [Development of a competitive strategy of an organic production enterprise based on discriminant analysis]. *Scientific Horizons*, no 26(6), pp 121–133. <https://doi.org/10.48077/scihor6.2023.121>.
- [5] Tatenko, M. (2024). Rozvytok pidpriemstv ahrobiznesu v yevrointehratsiinykh umovakh [Development of agribusiness enterprises in the conditions of European integration]. *Efektivna ekonomika*. No 2. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.90>.
- [6] Research Institute of Organic Agriculture. Access mode: <https://www.fibl.org/en/>. (date of application 24.01.2025).
- [7] Orel, A., & Diachenko, V. (2023). Suchasni aspekty rozvytku orhanichnoho zemlerobstva v umovakh staloho silskoho hospodarstva. [Modern aspects of the development of organic farming in the conditions of sustainable agriculture]. *Ekonomika ta suspilstvo*. no 48. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-91>.
- [8] Reznichenko, V., Kolomiets, L., & Stefaniuk, S. (2024). Orhanichne silske hospodarstvo: vyklyky ta perspektyvy rozvytku [Organic agriculture: challenges and prospects for development]. *Ahrarni innovatsii*. No 23. DOI: <https://doi.org/10.32848/agrar.innov.2024.23.20>.
- [9] Organic Standard. Retrieved from: <https://organicstandard.ua>.
- [10] Action Business. Retrieved from: <https://business.diiia.gov.ua>.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

- [1] Агробізнес. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81>.
- [2] Бойко, Л., & Бойко, В. (2024). Сучасний стан агробізнесу в Україні та його ревіталізація у післявоєнний період. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, № 16, 55–61. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.7>.
- [3] Кифяк, В. (2024). Концептуальні підходи дослідження структури системи агробізнесу. *Економіка та суспільство*. № 66. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-23>.
- [4] Kotsenko, M., Tkachuk, V., Kilnitska, O., Lysytsia, N., & Shaposhnikova, I. (2023). Development of a competitive strategy of an organic production enterprise based on discriminant analysis. *Scientific Horizons*, № 26(6), 121–133. <https://doi.org/10.48077/scihor6.2023.121>
- [5] Татенко, М. (2024). Розвиток підприємств агробізнесу в євроінтеграційних умовах *Ефективна економіка*. № 2. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.90>.
- [6] Дослідний інститут органічного сільського господарства. URL: <https://www.fibl.org/en/>. (дата звернення 24.01.2025).
- [7] Орел, А., & Дяченко, В. (2023). Сучасні аспекти розвитку органічного землеробства в умовах сталого сільського господарства. *Економіка та суспільство*. № 48. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-91>.
- [8] Резніченко, В., Коломієць, Л., & Стефанюк, С. (2024). Органічне сільське господарство: виклики та перспективи розвитку. *Аграрні інновації*. № 23. DOI: <https://doi.org/10.32848/agrar.innov.2024.23.20>.
- [9] Органік Стандарт. URL: <https://organicstandard.ua>.
- [10] Дія Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua>.

© Коценко М. С.

Дата надходження статті до редакції: 19.02.2025

Дата затвердження статті до друку: 26.02.2025